

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Vermindering van (quasi)-legaten; een terrein vol voetangels en klemmen

Es, P.C. van

Citation

Es, P. C. van. (2012). Vermindering van (quasi)-legaten; een terrein vol voetangels en klemmen. *Tijdschrift Erfrecht*, 2012(4), 71-75. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/74238>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/74238>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Artikel

Vermindering van (quasi-)legaten; een terrein vol voetangels en klemmen

Mr. P.C. van Es*

1 Inleiding

Artikel 4:120 BW geeft een regeling ten aanzien van de vermindering van legaten. In artikel 4:127 BW wordt een nadere regeling getroffen ten aanzien van de vermindering van een bepaald soort quasi-legaat,¹ te weten de begunstiging bij een sommenverzekering. Hieronder wordt in zijn algemeenheid aandacht besteed aan doel en werking van de regeling van vermindering van legaten en wordt bezien in hoeverre de regeling ook daadwerkelijk aan haar doel beantwoordt. Vervolgens wordt – mede aan de hand van Hof Amsterdam 27 september 2011, LJN BT8650 – gekeken naar de uitwerking van de regeling van artikel 4:127 BW.

2 Vermindering van legaten op grond van artikel 4:120 BW

Artikel 4:120 lid 2 BW bepaalt dat legaten worden verminderd, voor zover de nalatenschap niet toereikend is om de schulden uit legaten te voldoen uit de erfdelen van de erfgenamen op wie zij rusten. Het gebruik van het woord ‘verminderd’ is hier enigszins misleidend omdat het legaat (als vorderingsrecht) in beginsel wel degelijk in volle omvang blijft bestaan. Op grond van

lid 5 van het artikel geldt namelijk dat, ondanks de vermindering, de erfgenamen die met hun gehele vermogen aansprakelijk zijn, gehouden blijven tot voldoening voor het geheel. Vermindering dient derhalve niet het belang van de met de uitkering van een legaat belaste erfgenaam. Dit is evenmin zo wanneer een erfgenaam beneficiair heeft aanvaard en er daarom geen sprake is van een erfgenaam die met zijn gehele vermogen aansprakelijk is, als bedoeld in artikel 4:120 lid 5 BW. Ook in dat geval heeft de erfgenaam geen direct belang bij vermindering, aangezien het bepaalde in artikel 4:184 lid 2 BW al tot gevolg heeft dat hij niet verplicht is een schuld van de nalatenschap (waaronder op grond van art. 4:7 lid 1 sub h BW ook een schuld uit legaat valt) ten laste van zijn overige vermogen te voldoen. Degenen die belang hebben bij de regeling van vermindering van legaten zijn de medelegatarissen en de overige schuldeisers van de nalatenschap.

Ten aanzien van de overige schuldeisers van de nalatenschap bepaalt artikel 4:120 lid 1 BW dat hun schulden preferent zijn boven schulden uit legaat. De verminderingregeling geeft inhoud aan deze preferentie. Zij voorkomt dat schuldeisers uit legaat zich onbeperkt kunnen verhalen op goederen van de nalatenschap, indien de omvang van de nalatenschap onvoldoende is om hieruit alle andere schuldeisers van de nalatenschap te voldoen. Mocht een legaat geheel zijn voldaan uit het saldo van de nalatenschap, terwijl dit saldo onvoldoende blijkt te zijn om de overige schuldeisers van de nalatenschap te voldoen, dan is een door de rechter benoemde vereffenaar op grond van artikel 4:216 BW jo. artikel 4:120 lid 4 BW bevoegd hetgeen uit de nalatenschap aan een legataris is uitgekeerd, binnen drie jaar daarna terug te vorderen. Artikel 4:220 lid 3 BW jo. artikel 4:120 lid 4 BW biedt een faciliteit aan nalatenschaps-schuldeisers die pas na afloop van een wettelijke ver-

* Mr. P.C. van Es is universitair hoofddocent notarieel recht aan de Universiteit Leiden.

1. Zie art. 4:126 BW.

effeningsprocedure (en het verbindend worden van de uitdelingslijst) opkomen; zij hebben tot drie jaar na het verbindend worden van de uitdelingslijst een recht van verhaal tegen legatarissen die op grond van de uitdelingslijst een uitkering hebben gekregen.

Zoals gezegd dient de vermindering van artikel 4:120 BW niet alleen het belang van de overige schuldeisers van de nalatenschap, maar ook dat van de medelegatarissen. Wat betreft deze laatste is de vermindering van betekenis omdat zij ervoor zorgt dat bij een negatieve nalatenschap (de legaten hierbij als schulden in aanmerking genomen) iedere legataris uit de nalatenschap – berekend naar evenredigheid van de omvang van de legaten – *evenveel te weinig* ontvangt. Zie in dat verband artikel 4:120 lid 3 BW dat het volgende bepaalt:

‘Tenzij uit de uiterste wil een andere wijze van vermindering voortvloeit, ondergaan deze verplichtingen [de verplichtingen uit legaat, PCE] alle een evenredige vermindering, met dien verstande dat, voor zover de prestatie is te beschouwen als voldoening van een natuurlijke verbintenis van de erflater, die verplichting pas na de andere voor vermindering in aanmerking komt.’

De evenredige vermindering is voor de legatarissen niet alleen van belang bij een beneficiaire aanvaarding (in welk geval vermindering op grond van artikel 4:120 lid 5 BW het daadwerkelijk tenietgaan van een deel van de vordering tot gevolg heeft), maar ook bij zuivere aanvaarding. In het laatste geval spreidt de vermindering van het risico dat een zuiver aanvaardende erfgenaam insolvent is, gelijkelijk (naar evenredigheid) over de legatarissen.

3 Vermindering van legaten; de rol van de erfgenamen

Vermindering van legaten geschiedt volgens artikel 4:120 lid 4 BW door een verklaring aan de legataris door de met het legaat belaste erfgenamen. Het is de vraag of de wetgever er goed aan heeft gedaan om de uitvoering van een regeling die – zoals wij in de vorige paragraaf hebben gezien – de belangen van de schuldeisers van de nalatenschap dient (waaronder de medelegatarissen), in handen te leggen van de erfgenamen. Er zijn gevallen voorstelbaar waarin erfgenamen niet overgaan tot vermindering en waarin een medelegataris daarvan de dupe is.

Stel dat de broers A en B de insolvente erfgenamen zijn van E en stel dat E een legaat van 100 heeft gemaakt aan C (een broer van A en B) en een legaat van 100 aan een goed doel: D.

A en B aanvaarden zuiver en het saldo van de nalatenschap blijkt (de schulden uit legaat niet meegerekend) 100 te zijn. Het is in dat geval niet ondenkbaar dat A en B – zonder tot vermindering als bedoeld in artikel 4:120

lid 4 BW over te gaan – 100 uitkeren aan C ten titel van legaat. Kan legataris D hier tegen nog wat ondernemen? Wanneer D een schuldeiser van de nalatenschap als bedoeld in artikel 4:7 lid 1 sub a tot en met g BW zou zijn geweest, dan zou het voor D zin hebben gehad om op grond van artikel 4:204 lid 1 sub b BW de rechtbank te verzoeken een vereffenaar te benoemen. Een dergelijke vereffenaar is op grond van artikel 4:216 BW bevoegd het aan C uitgekeerde legaat terug te vorderen. De bevoegdheid tot terugvorderen bestaat volgens laatstvermelde bepaling echter alleen ‘voor zover dit nodig is om schulden als bedoeld in artikel 7 lid 1 sub a tot en met g te voldoen’. De regeling biedt voor D derhalve geen soelaas omdat hij een schuldeiser is als bedoeld in artikel 4:7 lid 1 sub h BW.

Aangezien de vermindering van artikel 4:120 BW onder meer de gelijke behandeling van legatarissen beoogt te bewerkstelligen, lijkt het mij wenselijk de wettelijke regeling op dit punt zodanig aan te passen dat terugvordering door een vereffenaar van een uitgekeerd legaat ook ten behoeve van een medelegataris mogelijk wordt gemaakt. Men kan dit bewerkstelligen door de vermindering van legaten van rechtswege te laten werken² en de door de rechtbank benoemde vereffenaar de bevoegdheid te geven om ten behoeve van de boedel datgene terug te vorderen, dat boven het verminderde bedrag als legaat is uitgekeerd.

Vermeldenswaardig is aan het slot van deze paragraaf nog dat de regelingen van artikel 4:216 BW en artikel 4:220 lid 3 BW ook op een andere manier voorbijgaan aan de gelijke behandeling van legatarissen. Deze regelingen schrijven namelijk niet voor dat – wanneer er sprake is van meerdere uitgekeerde legaten – de terugvordering door de vereffenaar (art. 4:216 BW) of het verhaal tegen de legatarissen door de schuldeiser (art. 4:220 lid 3 BW) naar evenredigheid van de omvang van de uitgekeerde legaten dient te geschieden.

4 De vermindering van een begunstiging bij een sommenverzekering

Zoals wij hierboven hebben gezien kan een inmiddels uitgekeerd (niet verminderd) legaat niet worden teruggevorderd ten behoeve van een medelegataris. Dit is anders bij een uitgekeerd quasi-legaat, bestaande in de uitkering van een sommenverzekering. Een dergelijke uitkering loopt niet via de nalatenschap maar geschiedt rechtstreeks door de verzekeraar aan de begunstigde. Artikel 4:127 BW bepaalt dat de vermindering van een begunstiging bij een sommenverzekering tot gevolg heeft dat de begunstigde verplicht is tot vergoeding van

2. In een ander verband pleitte ik daarvoor eerder in WPNR (2006) 6655, p. 147-150. Vgl. ook Asser/Perrick 4*, Deventer: Kluwer 2009, nr. 444 en W.D. Kolkman, Schulden der nalatenschap (diss. Groningen), Deventer: Kluwer 2006, p. 324.

de waarde van het in mindering komende gedeelte aan de gezamenlijke erfgenamen. Van een dergelijke tot de boedel behorende vordering kunnen (met inachtneming van de regels van preferentie) ook de medelegatarissen profiteren.

Een begunstiging bij een sommenverzekering is een quasi-legaat als bedoeld in artikel 4:126 lid 1 BW, voor zover de uitkering die door het overlijden van de verzekeringsnemer verschuldigd wordt als gift geldt.³ Artikel 4:126 lid 1 BW bepaalt dat een quasi-legaat voor de toepassing van hetgeen in artikel 4:120 BW is bepaald betreffende vermindering, wordt aangemerkt als een legaat ten laste van de gezamenlijke erfgenamen. In artikel 4:120 lid 4 BW leest men dat ‘vermindering geschiedt door een verklaring aan de legataris door de met het legaat belaste erfgenamen’. Hieruit volgt dat de vermindering van een begunstiging bij een sommenverzekering dient te geschieden door een verklaring van de gezamenlijke erfgenamen. Vanzelfsprekend zijn de gezamenlijke erfgenamen feitelijk in het geheel niet belast met de uitvoering van een quasi-legaat, bestaande in de begunstiging bij een sommenverzekering (dat is immers de verzekeraar), maar op grond van artikel 4:126 lid 1 BW wordt het legaat *geacht* ten laste te komen van de gezamenlijke erfgenamen.

In de zaak die leidde tot Hof Amsterdam 27 september 2011, LJN BT8650 was een geval aan de orde waarin een erfgenaam/vereffenaar geen belang had bij vermindering van een sommenverzekering en dit dan ook naliet. De erflater waar het in deze zaak om draaide was overleden op 23 augustus 2004. Hij liet twee kinderen na en een partner met wie hij samenwoonde. De partner was tot enig erfgenaam benoemd en zij ontving uit dien hoofde ook een uitkering op grond van een door de erflater afgesloten levensverzekering. De kinderen ontvingen ieder een legaat van een bedrag gelijk aan een kwart van het saldo van de nalatenschap. Daarnaast hadden de kinderen een vordering uit geldlening op de erflater. De partner van de erflater was bij uiterste wilsbeschikking tot executeur benoemd en zij aanvaardde de nalatenschap beneficiair. Bij beschikking van 30 september 2009 benoemde de rechtbank op verzoek van de kinderen een vereffenaar.

Het centrale probleem dat zich in deze zaak voordeed, was dat de kinderen door het achterwege blijven van de vermindering niet kregen waar zij recht op hadden. De kinderen waren schuldeiser van de nalatenschap op grond van hun vordering uit geldlening (art. 4:7 lid 1 sub a BW) en als legataris (art. 4:7 lid 1 sub h BW). In hun hoedanigheid van artikel 4:7 lid 1 sub a BW-schuldeiser stonden de kinderen in verhaalsrangorde boven de quasi-legataris en als legataris waren zij gelijk in rang met deze laatste.⁴ Verhaal volgens de verhaalsrangorde kon in het onderhavige geval alleen gerealiseerd worden als het quasi-legaat conform artikel 4:127 BW werd ver-

minderd. De partner van de erflater trad als beneficiair aanvaard hebbende erfgenaam op als vereffenaar.⁵ In die hoedanigheid was zij degene die de in artikel 4:127 BW gegeven bevoegdheid tot vermindering kon uitoefenen.⁶ Aangezien de vereffenaar/erfgenaam zelf de quasi-legataris was, had zij bij vermindering geen belang en bleef deze achterwege.⁷ In september 2009 werd een vereffenaar door de rechtbank benoemd die in principe alsnog kon overgaan tot vermindering. Op het moment van de benoeming van de vereffenaar waren er echter al drie jaren verlopen sinds de uitkering aan de begunstigde zodat dat het recht om te verminderen op grond van de slotzin van artikel 4:127 BW was vervallen.

De kinderen (hierna ook: ‘appellant c.s.’) hebben zich er in de procedure op beroepen dat de partner van de erflater (hierna ook: ‘geïntimeerde’) door het achterwege laten van de vermindering haar taak als executeur onbehoorlijk heeft vervuld en dat zij op grond hiervan tot schadevergoeding aan appellant c.s. verplicht is. Het hof overweegt hieromtrent in r.o. 4.16–4.17 het volgende:

‘4.16 Bij de beoordeling van de in rechtsoverweging 4.5 onder b. gevorderde verklaring voor recht stelt het hof voorop dat de executeur op grond van artikel 4:144 lid 1 BW tot taak heeft de goederen van de nalatenschap te beheren en de schulden der nalatenschap te voldoen, die tijdens zijn beheer uit die goederen behoren te worden voldaan. De erflater heeft in zijn testament de taak van de executeur op dezelfde wijze omschreven en daaraan nog toegevoegd: “De executeur is derhalve, voor zover van toepassing, ondermeer bevoegd legaten af te geven, aan verblijvingsbedingen en overnemingsbedingen uitvoering te geven en schulden terzake van legitieme porties uit te keren.”

4.17 Gelet op deze taakomschrijving behoort naar het oordeel van het hof vermindering van quasilegaten, zoals de onderhavige begunstiging, niet tot de taak van [geïntimeerde] als executeur, zodat aan haar niet kan worden verweten dat zij haar taak als executeur onbehoorlijk heeft vervuld en gehouden zou zijn de schade die [appellant] c.s. stelt daardoor te hebben geleden te vergoeden. De in rechtsoverweging 4.5 onder b bedoelde vordering tot verklaring voor recht moet dan ook worden afgewezen.’

Deze overwegingen lijken mij in zoverre onjuist dat een executeur die tot taak heeft de schulden van de nalatenschap te voldoen, wel degelijk bevoegd en verplicht is tot vermindering van legaten. Dit vormt een wezenlijk onderdeel van het voldoen van de schulden van de nalatenschap en de executeur is in dezen op grond van arti-

3. Art. 4:126 lid 2 sub b BW.

4. Ervan uitgaande dat de begunstiging herroepelijk was, zodat de voorlaatste zin van art. 4:126 lid 1 BW toepassing mist (zie de laatste zin van art. 4:126 lid 1 BW).

5. Zie art. 4:195 lid 1 BW jo. art. 4:202 lid 1 sub a BW.

6. Zie art. 4:211 lid 2 BW waar te lezen valt dat een vereffenaar bij de vervulling van zijn taak de erfgenamen vertegenwoordigt.

7. De gedachte zou kunnen opkomen dat vermindering in dit geval geen betekenis heeft omdat de erfgenaam en de quasi-legataris hier een en dezelfde zijn. Deze gedachte is echter onjuist omdat een beneficiair aanvaarde nalatenschap een van het overige vermogen van de erfgenaam afgescheiden vermogen vormt (vergelijk art. 4:224 BW).

kel 4:145 lid 2 BW bevoegd de erfgenamen te vertegenwoordigen. Dit neemt niet weg dat van aansprakelijkheid wegens onbehoorlijke taakvervulling als executeur geen sprake kan zijn. De taak van de partner van de erflater als executeur was namelijk geëindigd door de beneficiaire aanvaarding (art. 4:149 lid 1 sub d BW).⁸

R.o. 4.17 eindigt als volgt:

‘Het hof overweegt in dit verband nog dat [appellant] c.s. niet heeft gevorderd voor recht te verklaren dat [geïntimeerde] als erfgename of als begunstigde onrechtmatig heeft gehandeld en zich in het petitum beperkt heeft tot het functioneren van [geïntimeerde] als executeur.’

Waar het mijns inziens om gaat is dat geïntimeerde niet zozeer als erfgename onrechtmatig heeft gehandeld, maar dat zij haar taak als vereffenaar (zie art. 4:195 lid 1 BW) niet behoorlijk heeft vervuld. Als vereffenaar hoorde het immers tot haar taak de schulden van de nalatenschap te voldoen (vgl. art. 4:211 lid 1 BW). Vermindering van (quasi-)legaten vormt een onderdeel van het voldoen van schulden van de nalatenschap. Daarnaast had geïntimeerde, nadat haar was gebleken dat de schulden van de nalatenschap de baten overtroffen, hiervan op grond van artikel 4:199 lid 2 BW ten spoedigste mededeling moeten doen aan de kantonrechter.⁹

De kinderen beriepen zich in de procedure voor het hof ook op het bepaalde in artikel 4:184 lid 2 sub b, c en d BW. Deze bepalingen houden in dat een erfgenaam die beneficiair heeft aanvaard, onder bepaalde omstandigheden (bijvoorbeeld bij het in ernstige mate tekortschieten in de vervulling van zijn verplichtingen) – ondanks de beneficiaire aanvaarding – toch verplicht is de schulden van de nalatenschap ten laste van zijn overige vermogen te voldoen.

Het hof sluit het van toepassing zijn van vermelde bepaling niet uit, maar dat kan de kinderen volgens het hof – in het licht van het gevorderde – niet baten:

‘In artikel 4:184 lid 2 BW is bepaald dat een erfgenaam niet verplicht is een schuld van de nalatenschap ten laste van zijn overige vermogen te voldoen, tenzij zich één of meer van de onder a. tot en met d. beschreven situaties voordoen. [appellant] c.s. legt

8. Dit is op grond art. 4:202 lid 1 sub a BW anders indien er 'een tot voldoening van de opeisbare schulden en legaten bevoegde executeur is en deze kan aantonen dat de goederen der nalatenschap ruimschoots toereikend zijn om alle schulden der nalatenschap te voldoen'. De commissie Erfrecht KNB inzake Boek 4 BW is van mening dat de executeur ook bij een niet ruimschoots toereikend saldo zijn taak kan voortzetten indien het niet ruimschoots toereikend zijn van het saldo een gevolg is van overlegatering en de overige schuldeisers wel uit het saldo kunnen worden voldaan (zie het Eindverslag van december 2011, p. 27-28). Uit de gepubliceerde uitspraak blijkt niet of dit in het onderhavige geval speelde. In ieder geval drukten niet alleen de schulden uit legaat op het saldo van de nalatenschap, maar ook die uit de door de kinderen verstrekte geldleningen.
9. De achtergrond van deze meldingsplicht is dat de kantonrechter de beneficiair aanvaard hebbende erfgenaam kan wijzen op de mogelijkheid en wenselijkheid van een verzoek tot benoeming van een vereffenaar. Zie MvA II bij art. 4.5.2.5a, Parl. Gesch. Vaststellingswet Erfrecht, Van der Burght e.a., p. 958.

deze bepaling mede aan haar vordering ten grondslag. Het hof oordeelt dat, zelfs indien één of meer van deze situaties zich hier zouden voordoen en daardoor, ondanks haar beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap van de erflater, voor de schulden van de nalatenschap verhaal op het eigen vermogen van [geïntimeerde] mogelijk zou zijn, dat niet kan leiden tot toewijzing van enig deel van het gevorderde. Dat [geïntimeerde] mogelijk verplicht zou zijn de schuld van de nalatenschap aan [appellant] c.s. ten laste van haar eigen vermogen te voldoen betekent nog niet dat [geïntimeerde] gehouden is tot vergoeding van de waarde daarvan aan de nalatenschap en kan niet ertoe leiden dat zij vanwege onbehoorlijk vervulling van haar taak als executeur verplicht is tot vergoeding aan [appellant] c.s. van de schade die zij stelt daardoor te hebben geleden. In deze procedure vordert [appellant] c.s. niet betaling van [geïntimeerde] als erfgenaam van de vordering van [appellant] c.s. op de nalatenschap.’

Los van de procedurele aspecten in deze zaak, is het van belang vast te stellen dat een beneficiair aanvaardende erfgenaam die nalaat tot vermindering over te gaan, met zijn overige vermogen aansprakelijk kan zijn voor de schade die schuldeisers van de nalatenschap als gevolg hiervan leiden.

5 Conclusie

Vermindering van (quasi-)legaten dient het belang van medelegatarissen en de overige schuldeisers van de nalatenschap. In deze bijdrage kwam aan de orde dat het feit dat het de erfgenamen zijn die de vermindering inroepen (art. 4:120 lid 4 BW) er in bepaalde gevallen toe kan leiden dat de regeling gefrustreerd wordt. Er is geen goede reden om de tussenkost van erfgenamen te eisen bij de vermindering van legaten en het ware beter als de vermindering van rechtswege zou werken.¹⁰ Het enige argument dat men in de parlementaire geschiedenis vindt voor het vereiste van een door de erfgenamen afgelegde verminderingsverklaring is dat de regeling van vermindering daarmee parallel loopt aan die voor inkorting in artikel 4:87 lid 4 BW.¹¹

Bij de vermindering van een quasi-legaat bestaande in de begunstiging bij een sommenverzekering ligt de tussenkost van de erfgenamen (of namens hen een executeur of wettelijk vereffenaar) wel voor de hand. Deze ‘vermindering’ leidt namelijk niet tot een verkleining van de vordering die op de nalatenschap kan worden verhaald, maar tot het *ontstaan* van een vordering (van de gezamenlijke erfgenamen jegens de begunstigde).¹²

10. Zie mijn bijdrage in WPNR (2006) 6655, p. 147-150 en vgl. Asser/Perriek 4* 2009, nr. 444.
11. Kamerstukken II 2000/01, 27 021, nr. 6, p. 11. In WPNR (2006) 6655, p. 147-150 zette ik uiteen dat inkorting iets geheel anders is dan vermindering omdat inkorting wel in het belang van de erfgenamen werkt.
12. Art. 4:127 BW.

Het is – in zijn algemeenheid – wenselijk dat van het ontstaan van deze vordering blijkt uit een verklaring, omdat anders de begunstigde bij een sommenverzekering mogelijk niet weet van het bestaan van een vordering waarvan hij debiteur is. In de zaak die aan de orde was in Hof Amsterdam 27 september 2011, LJN BT8650 speelde dit niet – en zou tegen werking van rechtswege geen bezwaar hebben bestaan – omdat de erfgenaam en de quasi-legataris daar een en dezelfde waren.

Het niet van rechtswege werken van de vermindering van een begunstiging bij een sommenverzekering is in zoverre niet bezwaarlijk dat de dreigende aansprakelijkheid in het eigen vermogen (hetzij wegens tekortschieten in de vervulling van de taak van vereffenaar, hetzij op grond van art. 4:184 lid 2 sub b, c en d BW) in de meeste gevallen een voldoende stimulans zal zijn om tot vermindering over te gaan.